

Otázka: Filozofie 19. století

Předmět: Základy společenských věd

Přidal(a): Kšanda

Situace po Hegelově smrti

- představitelé: **L. Feuerbach, K. Marx**
- Hegel posledním představitelem tradiční metafyziky (svět je z něčeho co nás přesahuje)
→ převrat → doba všeobecného pokroku, sociální rozpory ...
- Obrat k antropologii (vše se vztahuje k člověku samotnému)
- Úsilí založit systémové myšlení na **nových předpokladech:**

A) Důraz na vědecký přístup (objektivní poznání):

- věda může řešit všechny problémy, staví se proti spekulaci, která se neopírá o realitu
- Směry: **marxismus** (K. Marx, F. Engels), scientní (scientické) směry-**pozitivismus** (A. Comte)

B) **Odpor proti systémovosti a rozumu vůbec:**

- **iracionalismus**, ponoření se do duševního života a problémů individua, zdůraznění intuice, vůle, citu, instinktu. Svět je nepochopitelný, bez jakýchkoli zákonitostí.
- Hl. představitelé: **A. Schopenhauer, F. Nietzsche**

Ve 30. a 40. letech 19. stol se v Německu objevují následovníci Hegela.

- **Starohegelovci** → pravice, ortodoxní
- **Liberální svět**
- **Mladohegelovci** → levice (čerpá z nich Marx), kritika náboženství i dějin

Ludwig Feuerbach (1804-1872)

- Německý **materialistický filozof**, antropolog → později **mladoheglorcem**
- Odmítá vše nadsmyslové → soustředí se na člověka jako na střed filosofie
- Prosazuje **ateismus** (kritika náboženství)

- Dílo: **Podstata křesťanství**

→myšlenka: Bůh je pouze výtvar člověka (nikoli naopak)

→čl. odmítá nejlepší vlastnosti a spojuje je s absolutní bytostí = Bůh

→čím více toho vkládáme do Boha, tím více se ochuzujeme o vlastnosti a emoce

→Bůh je pouze člověk, zbavený všech nedokonalostí (na nebesech)

→ život s Bohem je pro čl. jednodušší než bez něj

→ vztah VĚŘÍCÍ a BŮH = vztah OTEC a SYN

- Dosavadní dějiny = infantilní období lidstva = dětský sen

- Čl. se musí probudit ze snu → přejít z lásky k Bohu na lásku k člověku → projev nejvyšší humanity

- Nejvyšší náboženství = **náboženství člověka**

= bez Boha → **antropologický ateismus**

- Teologie zanikne, resp. se rozdělí do dvou předmětů:

1) fyzika

2) **antropologie** → dojde k hledání dokonalých vlastností v druhém člověku

- Feuerbach nazývá svou filozofii antropologií

„Člověk člověku bohem.“

Karl Marx (1818-1883)

- Německý filozof, kritik klasické ekonomie, teoretik dělnického hnutí

- Materialista

- Spolupráce s Engelsem

Dílo: →Ekonomicko - filozofické rukopisy

→Bída filozofie

→**Kapitál** (pouze 1.svazek, 2. a 3. Vydán Engelsem)

Společně vydáno: →Svatá rodina, Německá ideologie

→**Komunistický manifest**(1848 z pověření svazu komunistů)

Zdroje Marxova filozofického myšlení:

- **Německá klasická filozofie:** Hegel-dialektika

Feuerbach (→později vzniká marxisticko - leninská filozofie)

- **Klasická anglická ekonomie:** Smith

Ricardo-teorie hodnoty (→politická ekonomie)

- **Francouzští utopičtí socialisté:** sociální teorie, Saint-Simon

Ch. Fourier (→vědecký komunismus)

Marxistická filozofie:

- **Dialektický materialismus**
- **Historický materialismus**

A) Dialektický materialismus

- přebírá Hegelovu dialektiku a mění ji
- **Dialektika: Věda o všeobecných zákonitostech vývoje přírody.**
- Vztah myšlení a bytí-dříve bytí, podstata světa: hmota

„Život není určován vědomím, nýbrž vědomí je určováno životem.“

- Filosofie musí být k užitku
- Svět nelze pouze vykládat, jde o to ho změnit

Gnozeologie

- Vědomí je produkt, vůči hmotě je druhotné (schopnost vědomí u org. s určitým typem NS)
- Zdroj poznání: **okolní svět** (-působí na smysly, vznik počitků/vjemů/představ - na jejich základě poznatky)
- **Pravda** → odraz objektivní světa v lidském mozku (kritériem je praxe)
→objektivní, její obsah nezávisí na jednotlivci, ale je odrazem objektivní skutečnosti
- **Omyl** → nesoulad poznatků se skutečností
- svět je poznatelný (neexistují věci nepoznatelné, ale nepoznané)

- **svět se neustále mění a vyvíjí** (poznávání nikdy nemůže skončit)

Člověk:

- **„Zvíře vytvářející sebe sama“**
- Nutno ho studovat konkrétně jako živou bytost

Výroba materiálních statků:

- Vytváří základnu/počátek historického vývoje

Pojem odcizení:

- Člověk je tvor tvořivý (těší ho vidět výsledky - středověk)
- V moderní době nemožné (Marxově době) → prací se vydělávají peníze (čl. se nerealizuje)
- **Práce je určována egoistickými potřebami**(produkce soukromého vlastnictví)
- **Práce dělníka nucená** → vytváří nadhodnotu, jeho práce slouží třídnímu nepříteli

(kapitalista)

B) Historický materialismus

- Co je hnací silou života společnosti?

- Nelze se zaměřit na teorie - nutno hledat materiální základnu spol. života
(vnější geografické podmínky)

Ideologická nadstavba:

- Politické/právní vztahy, názory, teorie, umění, filosofie, náboženství, mravnost
- Změny probíhají po změnách v hospodářské základně
- Názor lidí = společenská situace (každá třída má vlastní ideologii)

Způsob výroby materiálních statků:

- 2 faktory → **Výrobní síly (pracovní síly)**

→Výrobní prostředky (nástroje)

- **Výrobní vztahy** → práce je společenskou činností
→ tvoří se výrobní vztahy (mezi lidmi + k výrobním prostředkům)

Zákon vzájemného souladu výrobních vztahů a výrobních sil:

- Zpočátku jednota výrobních vztahů a sil
- Postupně rozpor mezi vývojem vztahů a sil (vztahy zaostávají)
- Může dojít k **sociální revoluci** (mění vztahy)
- přechod od otrokářské spol. → feudální → kapitalistické → dochází k vytvoření socialistické

(komunistické) společnosti

Vznik **třídního boje**:

- 5 základních společensko-ekonomických formací (podle způsobu výroby)
  1. **Prvobytně pospolní: beztřídní**
  2. **Otrokářská: třídní**
  3. **Feudální: třídní**
  4. **Kapitalistická: třídní (bude vést k beztřídní)**
  5. **Komunistická: beztřídní**

- **Stratifikace** (kasty, stavy, třídy)

- 2 hlavní třídy mají navzájem **antagonistický vztah** (protikladný, neslučitelný)

- Dělník X kapitalista

- Dělníkova pracovní síla se stává zbožím

„Kapitál“

- Vykořisťování dělníků pomocí **nadhodnoty** (nezaplacená práce dělníka, rozdíl mezi mzdou

zaměstnanec a hodnotou výrobku)

- Dělník dostává pouze tolik peněz, aby se obnovila jeho pracovní síla

- Vede k sociální revoluci → prostředky zespolečenští, vznik beztřídní společnosti

Význam marxismu:

- Snaha o filozofii, která vyzívá k činu
- **Role ekonomických vztahů** (přeceněny na úkor duchovních)
- Odpor proti soukromému vlastnictví

Další vývoj:

- Revizionistický socialismus → soc. dem. str.
- chce uskutečnit socialistický řád **pozvolnou reformou**
- Revoluční komunismus + ortodoxní marxismus
- marx.-lenin. Vytvořen počátkem století Leninem
- rozpracována teorie imperialismu (největší stádium vývoje kapitalismu)
- taktika socialistické revoluce + budování socialistického státu
- Marxismus - leninismus → oficiální ideologie SSSR + socialistických zemí sovět. bloku

Lenin přizpůsobil Marxovy myšlenky momentálním politickým zájmům. Dle Lenina může revoluce zvítězit i v jedné zemi, protože vývoj kapitalismu je značně nerovnoměrný - soc. revoluce může zvítězit v jeho nejslabším článku a existovat vedle kapitalistických zemí. Marxismus-leninismus byl ostře zaměřen proti všem formám idealismu a metafyziky.

Stalinismus:

- zakladatel J. V. **Stalin**
- Více politické praxe i snahy o filozofické definice
- socialistickou revolucí nekončí třídní boj, může se prohlubovat

Neomarxismus

- vznik už před 2. světovou válkou, ale největší rozmach dosáhl v **60. a 70. létech 20. Stol**
- Vliv na levicové intelektuály a mládež (většinou povolen jen m.-l.)
- Inspirace ranými pracemi marxismu-leninismu
- orientace na osobnosti (př. trockisté SSSR, MaoCe-tung)

Mezi stoupence jsou řazeny:

- **Nespokojení marxisté** ze socialistických zemí: **GyörgyLukács, ErnsBloch, Leszek Kolakowski**

Intelektuálové ze zemí, kde nikdy nebyl státní komunismus: Frankfurtská škola (dnes už neexistuje)-kritizovali kapitalistickou společnost a zároveň nedostatky reálně budovaného socialismu a marxismu: **Max Horkheimer, JürgenHabermus, Theodor W. Adorao, Erich Fromm, Herbert Marcuse**

Filozofie 19. století

- představitelé: **Schopenhauer, Nietzsche, Kierkegaard**

- začínají řešit život člověka, jeho existenci, proč tu člověk je

Arthur Schopenhauer(1788-1860)

- Německý filozof, **voluntarista, iracionalista**
- Dílo: **Svět jako vůle a představa**
- **Iracionalista** →přistupuje k věcem **skrz náboženství**
- **Voluntarista** → **vůle** je důležitý princip (motiv pro člověka)

- **Život člověka líčí negativně**

→současník klas.něm.fil.

→ovlivněn Fichtem, Schellingem, Hegelem

→vychází z Kanta + východní filosofie (budhismus)

- **Svět jako vůle a představa**

→nejznámější dílo (ve 30.letech, z počátku nepovšimnuto, později (1848) vlna pesimismu, velký zájem mezi válkami)

→ovlivnil Wagnera, Nietzscheho, Manna

→někdy považován za předchůdce psychoanalýzy

„Člověk neví nic o stromu samém, ale jen o představě stromu.“

→**Celý svět je jen naše představa.**

- Vše je rozumné (proti tomu Schopenhauer - vše je nerozumné)

„My žijeme v tom nejhorším ze všech možných světů.“ (x Leibnitz: nejlepší svět)

- **Vůle** →podstata veškeré skutečnosti

→základem naší bytosti a světa X NE rozum, idea nebo hmota

→rozum je služebníkem vůle (→vůle je statný sloupec, který nese na ramenou vidoucího, ale chromého)

→nutí člověka, je neustále aktivní

- **Vůle k životu** = pud, chtění, instinkty

=určitý druh životní energie (nikdy neochabuje)

=počátek jakéhokoliv bytí, určuje i charakter

=nevyvíjí se ani nezdokonaluje (bez rozumového/logického cíle)

=nejsilnějším projevem rozmnožovací pud (tím překonána i individuální smrt)

=je nekonečná, ale její naplnění je omezené

- **Láska** =pouhá iluze (díky ní se příroda stará o zachování rodu→dosáhne cíle→iluze se musí

rozplynout→vystřízlivění hlavně v manželství uzavřeném z lásky)

- **Pesimismus** =pocit štěstí spojený s minulostí nebo budoucností si nejsme v přítomnosti

schopno příliš uvědomit

=život nestojí za to, aby byl žit (spějeme ke smrti)

=**život je zpomalené umírání**

„... vědomí smrti, to nás nutí k zamyšlení.“

- **Libost je jen přechodná** i bolest pomine a přichází nové zlo.

- **Nelibost je trvalá** (nouze, nuda, osamění, války)

- Lidský život je absurdní → **nedopřeje člověku klidu**

- Jako východisko **neakceptuje sebevraždu**(někdy je východiskem šílenství)

→čím větší intelekt, tím více čl. trpí

→možností vymanit se z područí vůle k životu

Tři cesty:

- **Filozofická** →přes racionalitu

→umožní navázat objektivní, abstraktní styk prostřednictvím čistého rozumu

- **Estetická** →skrz umění

→v případě zaujetí uměleckým dílem, jsme schopni zapomenout

- **Askeze** →nejvyšší forma osvobození od vůle k životu

(odříkání) →zřeknutí se životní aktivity, umrtvování pudů

→oproštění od života (ideál: **nirvána - buddhismus**)

Názory na dějiny:

- **Jednotlivec** →pouze nástroj druhu

→pokrok neexistuje

-

Shrnutí:

- **Nesmyslnost lidského života** (úděl je tragický/absurdní)

- Snaha odpovědět na otázku, kde je zdroj utrpení + zda existuje východisko

Friedrich Nietzsche(1844-1900)

- Německý filozof, klasický filolog, básník, **iracionalista, voluntarista**

- **Jeho učení bylo interpretováno mnoha různými způsoby**

- Dílo: Ecce homo, Lidské, příliš lidské, Tak pravil Zarathustra
- Základní pojmy: **vůle k moci, nadčlověk, věčný návrat, nihilismus**

- „**Rozbití starých desek**” - vytyčení nových přikázání
- **Filozofie kladivem**

Nietzscheho 7 anti:

1. **Antimoralistický** →proti soudobé morálce, především té křesťanské.
2. **Antidemokratický** → vidět smysl života v zabezpečení největšího štěstí pro co

největší počet lidí je směšné.

3. **Antisocialistický** →soc. ideály znamenají zvrhnutí člověka ve stádní zvíře.
4. **Antifeministický** →emancipace je příznakem úpadku, žena tak degeneruje,

vzdává se svých ženských instinktů.

5. **Antiintelektualistický**→ rozum a intelekt jsou pouze služebníky vůle.
6. **Antipesimistický** →kdo říká, že život nestojí za nic, říká: „Já nestojím za nic.”
7. **Antikřesťanský** → proti křesťanství

- Ovlivněn: mladohegelovci (Feuerbach, Bauer, Strausse)

Řeckou filosofií a dílem Schopenhauera a Wagnera

Pesimismem a darwinismem (silní přežívají, slabí odsouzeni k zániku)

- **Svět** →nekonečný proces vznikání/zanikání, tvoření/ničení

→ **podstata světa je vůle k moci** (ale není negativní jako u Schopenhauera)

- **Vůle k moci** → úsilí vystupňovat intenzitu, kvalitu a sílu lidské existence
- Sebeprosazování je pozitivní (silný člověk je rozeným aristokratem)
- Člověk je zde na zemi, NE na nebi (nejhorší je tvrdit, že poslání člověka je po smrti v nebi)
- Svět je jen jeden
- Z člověka se musí vyvinout nový/dokonalejší typ: **NADČLOVĚK**
- Člověk by měl uplatnit svou tvořivost, přestat být stejný jako ostatní, vzdát se touhy po klidném životě, měl by bojovat proti průměrnosti
- Měl by vytvářet „**nové desky hodnot**“

„Člověk je provaz natažený mezi zvířetem a nadčlověkem-provaz nad propastí.“

- V nadčlověku vystupňována vůle k moci → vzor lidské osobnosti

→ odvrhne staré hodnoty

→ uvědomí si že Bůh je mrtev

„Mrtvi jsou všichni bozi. Chtějme tedy, aby žil nadčlověk.“

- Pro dosavadního člověka je Bůh oporou (moc která je nad ním)
- Člověk si musí **prosadit nové hodnoty**, kterými by se měl řídit
- Dosavadní člověk vše veliké přisuzoval Bohu, tím ho učinil nadčlověkem (sebe slabým)
- **Nadčlověk v Boha věřit nemá**
- Objevuje se **problém věčnosti** v pozemské sféře

- Ve světě mnoho věcí, ale ne nekonečně → **nekonečný pouze čas**(vše se opakuje, mnoho

kombinací věcí, každý okamžik znamená počátek a zároveň konec)

→cyklický čas

„Všechno přichází, všechno se vrací, věčně běží kolo jsoucna.“

- **Mravní imperativ:** →Jednej tak, aby mohl říci:

„Můj skutku, objev se ještě jednou a ještě jednou,“

→vyvaruj se skutku takového, u kterého bys řekl: **„Už nikdy více!“**

„Toto, že byl život?“ chci říci smrti, „Nuž dobrá. Ještě jednou.“

Sören Kierkegaard (1813-1855)

- Dánský filozof, teolog, psycholog, spisovatel
- Psal ve své mateřtině, velký vliv ve 20. století, **předchůdce existencialismu**

- Dílo: Bud' a nebo, Bázeň a chvění, Nemoc k smrti

- **Proti oficiální dánské luteránské církvi** → víra se stala pouze povrchní záležitostí
(každý je pokřtěn, chodí ke confirmaci, ale tyto události nejsou provázeny žádným vnitřním pohybem)

- **Proti německé klasické filosofii** → proti Hegelovi (patetické pojetí Boha, redukován na vyvíjející se ideu)

- **Víra poznání se vymyká**, nesouvisí s rozumem (skok do transcendentna)

- Následuje **smysl života** (obecná pravidla jednání + morálku)

- Problémy konkrétních lidí mají větší hodnotu než obecné otázky (konkrét. Situace- konkrét. řešení → dílo Bud' a nebo)

- Filozofie se musí zaměřit na **existenciální problémy**

- **Existence** → pojem, který je vyhrazen **pouze pro člověka** (Kdo jsem? Kam směřuji?)
→ spojena se **svobodou - možností volit a rozhodovat za sebe sama**
→ člověk musí volit což tvoří základní součást existence

Člověk má před sebou vždy **dvě základní možnosti**:

- A) **volit neautentickou možnost existence**

→ **život v davu**, houfu, přizpůsobování se, zbavení se zodpovědnosti za sebe

sama, přejímání cizích vzorů

(Podle S. Kierkegaarda k tomuto přístupu směřuje celá kultura 19. stol.)

- **Proces nivelizace** → jde o život nenáročný, **autoritou se stává veřejné mínění**

→ **dochází k sebeztrátě**

→ **navrátit se lze pomocí velkého emocionálního** (spojen s **pocitem**

úzkosti)

- Všechny jistoty se ukazují jako nepevné. Úzkost je výzva naší existenci, té autentické, kterou jsme potlačovali.

„Co jsi učinil se svou existencí?“ situace nutnosti nové volby (vracím se k životu, kterým jsem žil předtím nebo k řešení (B)).

- B) **řešení-skok do transcendentna** (=nadsmyslno) (do víry)

→ Ve víře člověk dělá krok do neznáma, opouští jistotu každodenní

zajištěnosti a obrací se k Bohu, kterého nezná

→ víru nepředstírá, vymaňuje se z davu, začíná se rozhodovat sám za sebe.

„K tomu, abys byl člověkem je třeba neochvějně odvahy.“